

УДК 334.012.64

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ У МІСТІ МАРІУПОЛЬ
ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ**<http://orcid.org/0000-0003-1835-9786>**Камишнікова Евеліна Вікторівна**, к.е.н., доцент, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь, kamyshnykova@list.ru**Пінчук Антон Вікторович**, студент, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь**Evelina Kamyshnykova**, PhD, Associate Professor, DVNZ “Pryazovskyi State Technical University”, m. Mariupol**Anton Pinchuk**, student, DVNZ “Pryazovskyi State Technical University”, m. Mariupol***E. Kamyshnykova, A. Pinchuk. Problems and perspectives of small business development in the city of Mariupol, Donetsk region.***

In the article the results of a study of the current level of small business development in the city of Mariupol, Donetsk region are presented. The analysis of statistical indicators has demonstrated that despite significant employment in the small business segment, the share of this segment in the economy of Mariupol city is estimated at several percent, which confirms the secondary role played by small business entities in comparison with large industrial enterprises and associations. It has been established that among the complex of problems faced by the small business sector in Ukraine, the regulatory and legal problems are dominant, including the inefficiency of tax legislation, existing administrative barriers and a weak system of state support for small businesses. The Donetsk region is also characterized by military-political risks, unfair competition, negatively affecting the business climate and limiting the investment opportunities of small entrepreneurs. The article proposes a set of measures to enhance entrepreneurship and promote the development of small businesses at the local level, the implementation of which will help to overcome the structural imbalances, increasing the share of the small business sector, including through innovation-active small businesses. The formation of a technology park structure has been proposed and its model has been developed as an innovative ecosystem where innovative small business entities will develop and operate, that will affect the social and economic development of the city and region.

Камишнікова Е. В., Пінчук А. В. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу у місті Маріуполь Донецької області.

У представленій статті наведено результати дослідження поточного рівня розвитку малого бізнесу у місті Маріуполь Донецької області. Аналіз статистичних показників продемонстрував, що незважаючи на істотні показники зайнятості в сегменті малого бізнесу, частка цього сегмента в економіці міста Маріуполь оцінюється лише в декілька відсотків, що підтверджує другорядну роль, яку відіграють суб'єкти малого бізнесу у порівнянні з великими промисловими підприємствами і об'єднаннями. Встановлено, що серед комплексу проблем, з якими стикається сектор малого підприємництва в Україні, домінуючими є труднощі нормативно-правового характеру, у тому числі неефективність податкового законодавства, існуючі адміністративні бар'єри, слабка система державної підтримки малих підприємств. Для Донецького регіону характерними також є військово-політичні ризики, недобросовісна конкуренція, що негативно впливають на бізнес клімат та обмежують інвестиційні можливості малих підприємців. У статті запропоновано комплекс заходів щодо активізації підприємницької діяльності та сприяння розвитку малого бізнесу на місцевому рівні, реалізація яких дозволить подолати структурні диспропорції, збільшивши питому вагу сектора малого бізнесу, у тому числі за рахунок інноваційно-активних суб'єктів малого бізнесу. Запропоновано формування технопаркової структури та розроблено її модель як інноваційної екосистеми, у якій будуть розвиватися та працювати інноваційні малі суб'єкти підприємництва, що впливатиме на соціально-економічний розвиток міста та регіону.

Камышниковая Э. В., Пинчук А. В. Проблемы и перспективы развития малого бизнеса в городе Мариуполь Донецкой области.

В представленной статье приведены результаты исследования текущего уровня развития малого бизнеса в городе Мариуполь Донецкой области. Анализ статистических показателей продемонстрировал, что, несмотря на существенные показатели занятости в сегменте малого бизнеса, доля этого сегмента в экономике города Мариуполь оценивается в несколько процентов, что подтверждает второстепенную роль, которую играют субъекты малого бизнеса по сравнению с крупными промышленными предприятиями и объединениями. Установлено, что среди комплекса проблем, с которыми сталкивается сектор малого предпринимательства в Украине, доминирующими являются трудности нормативно-правового характера, в том числе неэффективность налогового законодательства, существующие административные барьеры, слабая система государственной поддержки малых предприятий. Для Донецкого региона характерны также военно-политические риски, недобросовестная конкуренция, негативно влияющие на бизнес климат и ограничивающие инвестиционные возможности малых предпринимателей. В статье предложен комплекс мероприятий по активизации предпринимательской деятельности и содействию развитию малого бизнеса на местном уровне, реализация которых позволит преодолеть структурные диспропорции, увеличить удельный вес сектора малого бизнеса, в том числе за счет инновационно-активных субъектов малого бизнеса. Предложено формирование технопарковой структуры и разработана ее модель как инновационной экосистемы, в

котрою будут развиваться и работать инновационные малые субъекты предпринимательства, что повлияет на социально-экономическое развитие города и региона.

Постановка проблеми. Розвиток малого бізнесу є запорукою зростання конкурентоспроможності економіки та формування стійкої економічної системи. Це пояснюється внеском суб'єктів малого підприємництва у вирішення проблеми створення робочих місць, зростання ВВП, диверсифікації економіки та подолання структурних диспропорцій, активізації науково-технічного розвитку, збільшення надходжень до державного та місцевого бюджетів та ін. Переважно локальний характер обслуговування ринків суб'єктами малого бізнесу призводить до посилення залежності останніх від політичних та соціально-економічних процесів, які відбуваються в регіоні їх присутності, та зумовлює необхідність ідентифікації та вирішення проблем, з якими стикаються малі підприємці на регіональному та місцевому рівнях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед дослідників економічних аспектів розвитку малого бізнесу потрібно відзначити наступних науковців: З. С. Варналій, А. М. Виноградська, Л. І. Воротіна, О. В. Ганенко, Я. А. Жаліло, Л. А. Колеснікова, Н. С. Назаренко, Н. С. Поповенко, О. М. Ткачук, В. І. Шпак та інші. Незважаючи на широкий комплекс досліджень щодо проблем та перспектив діяльності малого підприємництва в Україні, потребують подальшої розробки питання подолання проблем та забезпечення розвитку малого бізнесу на регіональному та місцевому рівнях.

Метою статті є визначення основних перспектив розвитку малого бізнесу в м. Маріуполь Донецької області на основі дослідження поточних умов його функціонування.

Результати дослідження.

Аналіз статистичних показників діяльності суб'єктів малого бізнесу в м. Маріуполь Донецької області (рис. 1, 2) дозволяє зробити наступні висновки.

У м. Маріуполь станом на 01.01.2016 р. у структурі малого бізнесу за видами економічної діяльності підприємства, що займаються торгівлею, ремонтом автомобілів, побутових виробів та предметів особистого користування, становлять близько третини всіх підприємств - 29% (проти 37% у 2012 р.). Наступними є промислові підприємства - 12% (порівняно з 6% у 2012 р.), операціями з нерухомим майном, орендою та наданням послуг підприємцям займаються 10% підприємств малого бізнесу (19% у 2012 р.), сільським господарством - 10%, будівництвом - 8% від загальної кількості суб'єктів. Порівняно з показниками 2012 р. дещо зросла доля підприємств, що працюють у промисловій сфері (на 6%) та сільському господарстві (на 4%), та найбільше знизилася показники долі малих підприємств, що займаються операціями з нерухомим майном, орендою та наданням послуг підприємцям (на 9%), торгівлею, ремонтом автомобілів, побутових виробів та предметів особистого користування (на 8%), будівництвом (на 5%). Отже, у структурі малого бізнесу за видами економічної діяльності м. Маріуполь найбільше переважають сфери діяльності невиробничого характеру, особливо ті, які мають відносно швидкий оборот коштів.

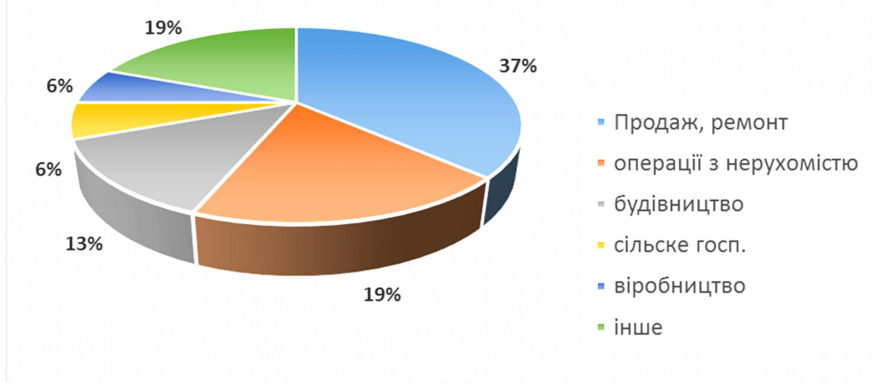

Рис. 1 – Структура малого бізнесу м. Маріуполь за видами економічної діяльності у 2012 р.

* Джерело: Головне управління статистики у Донецькій області [1].

У Маріуполі в 2015 р. із загальної кількості підприємств малі і мікропідприємства становлять 2682 одиниць (95,3%), кількість зайнятих на них працівників - 11444 осіб (10,8% від загальної кількості). Обсяг реалізованої продукції малими та мікропідприємств міста становив 551438,4 тис. грн. (5,43%) [1].

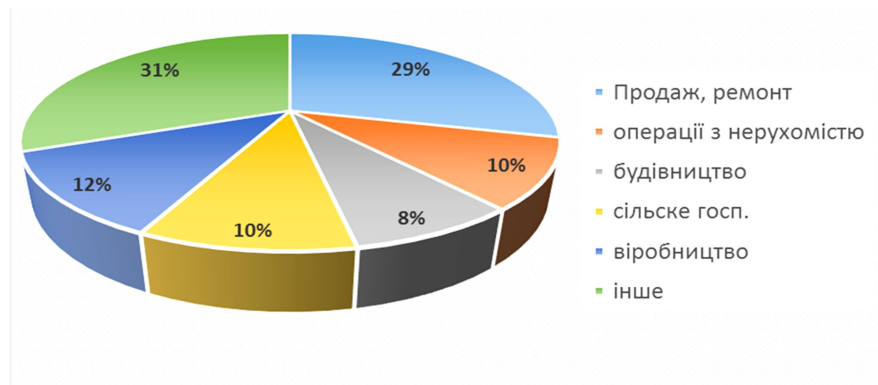

Рис. 2 – Структура малого бізнесу м. Маріуполь за видами економічної діяльності у 2016 р.
* Джерело: Головне управління статистики у Донецькій області [1].

За своїм стратегічним, політичним й економічним становищем місто Маріуполь займає особливе місце, воно є одночасно великим промисловим і адміністративним центром Донецького регіону. В економіці міста провідну роль відіграють великі промислові підприємства і об'єднання, відводячи діяльності суб'єктів малого бізнесу другорядні позиції, незважаючи на їх чисельну перевагу.

Відповідно до результатів дослідження програми USAID ЛЕВ (лідерство в економічному врядуванні) до основних труднощів розвитку бізнесу в Україні представники малого та середнього бізнесу віднесли: політичну нестабільність (51% опитаних), військові дії на сході країни, інфляцію, рівень податків (третина опитаних) [2]. Найбільш інтенсивна дія указаних факторів негативного впливу характерна для суб'єктів малого підприємництва Донецького регіону, які наближені до зони проведення військових дій. Для мінімізації ризиків бізнес-середовища та стимулювання підприємницької ініціативи у Донецькому регіоні необхідна системна підтримка малого бізнесу на державному, регіональному та місцевому рівнях.

Задля активізації підприємницької діяльності та сприяння розвитку малого бізнесу на місцевому рівні пропонуємо наступні заходи:

1. Формування інфраструктури підтримки малого бізнесу (консультаційних, тренінгових центрів, бізнес-інкубаторів) з наданням комплексу бухгалтерських, юридичних і консультаційних послуг новоствореним підприємствам для спрощення процедур започаткування їх бізнес-діяльності.

2. Створення інституційних умов, забезпечення інформаційно-методичної та фінансової підтримки розвитку соціального підприємництва.

3. Забезпечення фінансової допомоги суб'єктам малого бізнесу, в тому числі шляхом надання кредитних гарантій через створення гарантійного фонду і часткової компенсації відсоткових ставок по кредитах, пов'язаних з реалізацією інноваційних проектів. Цей захід дозволить частково вирішити проблему, викликану обмеженням доступу суб'єктів малого підприємництва до довго- і короткострокових кредитних ресурсів (у зв'язку з відсутністю у них заставного забезпечення, високими відсотковими ставками по кредитах), і створити стимули для реалізації інноваційної функції підприємництва.

4. Організація проведення конкурсу на найкращий інноваційний і соціальний бізнес-проект міста з виділенням грантів на фінансування проектів-переможців за участю міської виконавчої влади та представників фінансово-кредитних установ міста.

5. Проведення на регулярній основі спільних «круглих столів» за участю керівництва великих підприємств і суб'єктів малого бізнесу для вирішення проблем спільного ведення бізнесу, розширення співпраці через механізми субконтрактингу і аутсорсингу.

6. Організація проведення круглих столів, семінарів, конференцій за участю представників влади, громадськості та малого бізнесу з питань розвитку сприятливого регуляторного середовища, взаємин з контролюючими та правоохоронними органами.

7. Проведення циклу семінарів, тренінгів, конференцій за участю Маріупольського міського центру зайнятості, громадських організацій, підприємців, вищих навчальних закладів міста з питань, пов'язаних з практичними основами організації малого бізнесу, підготовкою реєстраційних документів, бізнес-планів, для поширення досвіду та організації взаємодії успішних підприємців і початківців.

8. Повноцінний запуск системи електронної державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців з переходом на заявний принцип державної реєстрації суб'єктів господарювання.

9. Проведення круглих столів, громадських слухань з обговорення проектів регуляторних актів, розробка та подання центральним органам влади пропозицій щодо внесення змін до чинних нормативно-правових актів, що регулюють підприємницьку діяльність, з метою спрощення регуляторних процедур і усунення адміністративних бар'єрів.

10. Створення та підтримка єдиного інформаційного ресурсу для надання інформаційно-консультаційної допомоги суб'єктам малого бізнесу, інформування про іноземні гранти і програми технічної допомоги, вимоги контролюючих органів і порядок проведення перевірок, інформаційних баз регуляторних актів.

11. Підготовка програм зі сприяння розвитку пріоритетних сфер для реалізації проектів державно-приватного партнерства за участю малого бізнесу.

12. Забезпечення моніторингу реалізації державних, регіональних і місцевих стратегій і програм з питань сприяння розвитку малого підприємництва.

У рейтингу Doing Business, який відображає ключові індикатори бізнес-середовища тієї чи іншої країни, Україна в 2016 році піднялася на 3 пункти - до 80-го місця з 83-го [3]. Найбільший прогрес України показала у спрощенні започаткування бізнесу (20-е місце зі 190), найменший – в отриманні дозволів на будівництво (140-е місце зі 190). Це підтверджує необхідність здійснення подальших реформ з дерегуляції підприємницького середовища.

Відносно науково-технічного розвитку та сфери застосування інновацій у м. Маріуполь ситуація складна, тому завдання розвитку і реалізації внутрішнього науково-технічного потенціалу за рахунок активізації інноваційного малого бізнесу повинно стояти в ряду першочергових. Запропонованим вирішенням даної проблеми є формування технопаркової структури із залученням промислових підприємств, вищих навчальних закладів, фінансових структур, громадських організацій з підтримки розвитку малого інноваційного бізнесу та самих малих підприємців.

Інститут технопарку охоплює відразу декілька пріоритетних напрямків, а саме: формування інфраструктури підтримки, податкових пільг і системи фінансування малих інноваційних підприємств. У сучасних умовах основним завданням технопарку є реалізація інтеграційних механізмів взаємодії освіти - науки - виробництва - влади і споживачів (по ланцюжку «прикладні дослідження - дослідно-конструкторські розробки-виробництво») для ефективної комерціалізації результатів наукових досліджень в інтересах соціально-економічного розвитку міста і області в цілому [4].

Виділяють дві полярних моделі формування та розвитку технопарку в залежності від державної інноваційної політики: англо-американську (характеризується повною автономією підприємництва в інноваційній сфері) та франко-японську (характеризується значним рівнем втручання держави в інноваційні процеси шляхом прямих дотацій, фінансування і субсидій, які направляються підприємствам і організаціям, що здійснюють інноваційну діяльність в межах технопарків).

Вважаємо, що для України потрібне визначення власного вектору інноваційного розвитку та моделі стимулювання інноваційного процесу, яку буде покладено в основу формування національних технопаркових структур. Пропонуємо наступну модель функціонування технопарку в Маріуполі (рис. 3).

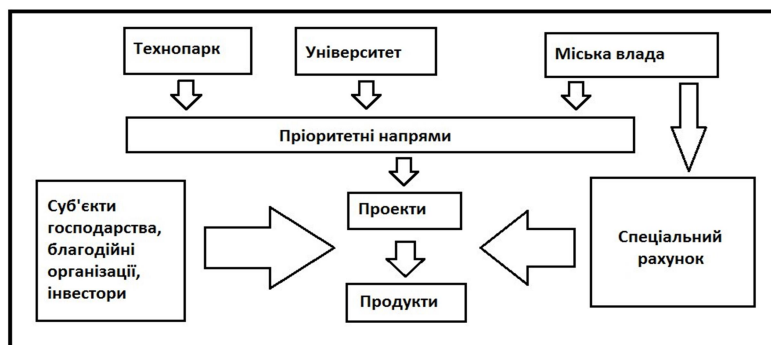

Рис. 3 – Модель функціонування технопарку в м. Маріуполь

Пріоритетні напрямки розвитку технопарку мають визначатися такими структурами: інститутом технопарку, вищими навчальними закладами (або науково-дослідницькими центрами), владою міста (з орієнтацією на національні пріоритети у сфері інноваційної політики), відповідно до яких розроблятимуться інноваційні проекти в обраному напрямку (наприклад, сфера ІТ, біоінженерія, медицина).

Здійснювати роботу технопарк буде за принципом інноваційного центру, його безпосередніми функціями буде: сприяти проведенню досліджень та доведенню нововведень до стадії технічного прототипу; надавати за помірну плату землю, лабораторне обладнання; надавати підтримку венчурним підприємствам з питань маркетингу, бухгалтерії, інжинірингу. Важливим є аспект фінансування діяльності малих інноваційних компаній, які функціонують в рамках технопарку, через механізм доступу до урядових грантів і позик, коштів приватних та міжнародних інвесторів, благодійних та інших організацій.

У висновку можна сказати, що закордонний досвід доводить доцільність створення технопарку, однак варто розуміти, що технопарк не вирішить всі і відразу, і більш того, являє собою складну структуру, ефективна робота якої можлива при існуванні таких передумов, як [4]: присутність в регіоні науково-дослідних установ високого класу; наявність кваліфікованих фахівців виробничої сфери, які мають досвід впровадження в практику нових технологій і створення нової техніки; можливість придбання або найму в оренду на пільгових умовах ділянок землі і виробничих приміщень; наявність технологічної інфраструктури, розвиненої індустрії ділових послуг; наявність венчурного капіталу.

Надалі, технопарк, що успішно функціонує, здатний забезпечити появу 10-15 малих інноваційних компаній щорічно, здатних вже у перший рік своєї діяльності вийти на реальні продажі.

Висновки. Серед основних проблем, з якими стикаються представники малого бізнесу у Донецькому регіоні та в м. Маріуполь зокрема, найбільш гострий характер мають такі: залежність від військово-політичної обстановки, неефективність податкового законодавства, існуючі адміністративні бар'єри, слабка система державної підтримки малих підприємств.

У рамках дослідження проблем, пов'язаних з функціонування суб'єктів малого підприємництва, обґрунтовано необхідність здійснення системної підтримки малого бізнесу на усіх рівнях та запропоновано комплекс заходів з активізації підприємницької діяльності на місцевому рівні.

Запропоновано формування технопаркової структури у м. Маріуполь та визначено модель її побудови, що забезпечить ефективну реалізацію внутрішнього науково-технічного потенціалу регіону за рахунок активізації інноваційного малого бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Головне управління статистики у Донецькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.donetskstat.gov.ua/statinform1/activity_pidpr1.php
2. Федець І. Український малий та середній бізнес вимагає дерегуляції та кращого ставлення до себе у податковій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lev.org.ua/articles/what_do_SME_want.html
3. Doing Business in Ukraine - World Bank Group [Electronic resource] – Retrieved from: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>
4. Уханова І. О. Розвиток та функціонування технопарків: світовий досвід та специфіка в Україні : Монографія / І. О. Уханова. – Одеса: Атлант, 2012. – 131 с.

References:

1. Holovne upravlinnya statystyky u Donets'kiy oblasti [Department of Statistics in the Donetsk region]. Retrieved from: http://www.donetskstat.gov.ua/statinform1/activity_pidpr1.php
2. Fedets', I. Ukrainys'kyu малыy ta seredniy biznes vymahaye derehulyatsiyi ta krashchoho stavlennya do sebe u podatkoviy [Ukrainian small and medium businesses require deregulation and better attitude towards themselves in taxation]. Retrieved from: http://lev.org.ua/articles/what_do_SME_want.html
3. Doing Business in Ukraine - World Bank Group. Retrieved from: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>
4. Ukhanova, I.O. (2012). Rozvytok ta funktsionuvannya tekhnoparkiv: svitovyy dosvid ta spetsyfika v Ukraini [Development and operation of industrial parks: world experience and peculiarities in Ukraine]. Odesa: Atlant [in Russian].

Ключові слова: малий бізнес, підприємницька діяльність, інновація, технопарк, бізнес клімат.

Ключевые слова: малый бизнес, предпринимательская деятельность, инновация, технопарк, бизнес климат.

Keywords: small business, entrepreneurial activity, innovation, technology park, business climate.